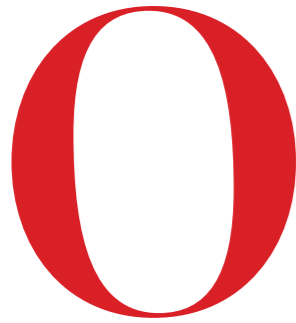

NEUROPSYKOLOGIA

VAIILLA OMAA- TUNTOA

Joka sadas meistä on psykopaatti, joka hurmaa, pettää,
valehtelee ja tarvittaessa vaikka tappaa saadakseen haluamansa.
Lieviä psykopaatin piirteitä löytyy joka kolmannelta.

Teksti **Lauri Nummenmaa** Kuvitus **Riku Koskelo**

Omatunnon puute on kutkuttava ajatus: voisi toteuttaa joka ikisen halunsa, eikä koskaan tarvitsisi murehtia sanojensa tai tekojensa seurauksia.

Maailma tosin olisi kammottava paikka, jos kaikki tyydyttäisivät vain omia toiveitaan muiden tunteista ja hyvinvoinnista välittämättä. Koska sosiaalinen elämä vaatii yhteispeiliä, olemme todellisuudessa useimmiten huolehtiviaisia ja avuliaita. Voimme luottaa jopa ventovieraiden apuun hädän hetkellä.

Pieni joukko ihmisiä kuitenkin elää täysin irrallaan tästä muiden ihmisten tunteiden ja luottamuksen solmimasta verkostosta. Näitä psykopaatteja on kaikkialla – kaikissa maissa, kulttuureissa ja yhteiskunnan eri kerroksissa. Psykopaatit ovat pelottavia, sillä he hurmaavat, pettävät, valehtelevat ja tarvittaessa myös tappavat tanssiakseen halki elämän oman mielensä mukaan.

Hulluutta ilman harhoja

Sana psykopatia on yhdistetty kreikan kielen sanoista *psyche* ja *pathos*, jotka tarkoittavat sielua ja sairautta.

Ensimmäisenä psykopaateista kirjoitti 1700-luvulla vaikuttanut ranskalainen lääkäri ja tieteellisen psykiatrian tienraivaaja **Philippe Pinel**, joka kehitti erään varhaisimmista psyykkisten sairauksien luokituksesta. Eräs näistä luokista oli vapaasti suomennettuna ”hulluus ilman harhoja”, mikä vastaa nykyistä määritelmää psykopaateista.

Laajempaan tietoisuuteen psykopatian nosti yhdysvaltalaisen psykiatrin **Hervey Cleckley**n vuonna 1941 julkaissama kirja *The Mask of Sanity*. Cleckley kuvasi siinä lukuisia psykopaattisia tapauksia sekä profiloit psykopatian kliinisenä ilmiönä.

Psykopatialla tarkoitetaan luonteen poikkeavuutta, jonka äärimmäisiä ilmenemismuotoja ovat raa’at henkiriokokset ja lievempiä esimerkiksi jatkuva valehtelu. Keskeisiä psykopaattisia piirteitä ovat kylmäverisyys, tunteettomuus ja kyvyttömyys kiintyä toisiin. On kuin psykopaatista olisi puhallettu pois kaikki inhimillisyys ja jäljelle jäänyt pelkkä tyhjä kuori, joka etsii konemaisesti omaa nautintoa välittämättä muiden tunteista.

Psykopaatit eivät kuitenkaan ole sekavia tai harhaisia, eivätkä he kärsi esimerkiksi ahdistuksen tai masennuksen kaltaisesta psyykkisestä tuskasta. Psykopaatit eivät myöskään ole älyllisesti jälkeenjääneitä, vaan he ovat rationaalisia ja tietävät tarkkaan, mitä tekevät.

Psykopaatit eivät näin ollen kuulu mielenterveyspotilaiden kanssa samaan joukkoon. Psykopatiaa ei löydykään virallisista tautiluokituksesta, eikä psykopaatteja pidetä tavanomaisessa mielessä sairaina. Sen sijaan kyseessä on äärettömän epämiellyttävä ja vaarallinen persoonallisuus.

Mistä psykopaatin tunnistaa?

Rikollisuus, häiriökäyttäytyminen sekä psykososiaaliset ongelmat ovat psykopaateilla huomattavan yleisiä. Vangeista lähes joka viides on psykopaatti.

Erityisen pelottavia psykopaatit ovat siksi, että heidän väkivaltaisuutensa ei noudata samoja lainalaisuuksia kuin muu väkivaltarikollisuus.

Suurin osa väkivaltarikollisista esimerkiksi tappaa tai pahoinpitelee lähipiiriinsä kuuluvia tunnekuohon vallassa, ja suuri osa uhreista on naisia.

Psykopaatit ovat paljon arvaamattomampia – noin puolet heidän uhreistaan on ennalta tuntemattomia, sekä miehiä että naisia. Psykopaattien väkivaltaan ei myöskään tyypillisesti liity kiukunpuuskia tai raivokohtauksia, vaan he toimivat kylmän viileästi ja taloudellisen tai muun motivaation ajamina.

Koska psykopaatit ovat muille vaarallisia, heidän tunnistamisensa on psykiatrisen- ja vankeinhoidon kannalta tärkeää. Se on kuitenkin työlästä.

Kotikonstein arviota on mahdoton

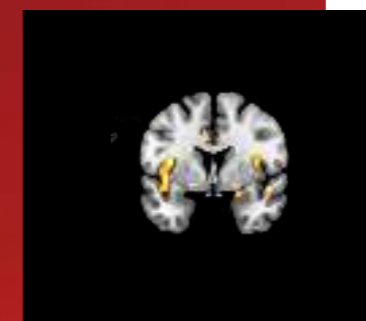
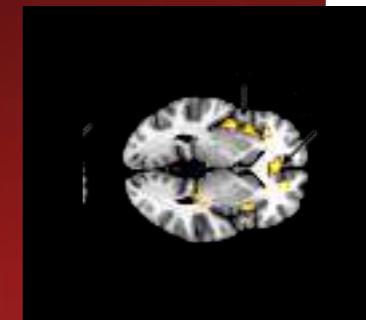
TUNNEALUEET REAGOIVAT VAIMEASTI

Psykopaatit ovat monessa suhteessa täysin poikkeuksellisia, joten tuntuu itseltään selvältä, että heidän aivoistaan täytyy löytyä jonkinlainen poikkeama joka selittää tunnekylmyyden, impulsiivisuuden ja väkivaltaisuu-den taustalla olevia tekijöitä.

Väkivaltaisilla psykopaateilla havaitaan selkeitä aivomuutoksia, joiden sijainti sopii hyvin siihen, mitä psykopaattien käyttäytymisprofiilista tiedetään. Psykopaattien aivoissa harmaan aineen määrä on vähentynyt esimerkiksi tunteiden tuottamiseen osallistuvassa manteliumakkeessa, tunteiden kokemiseen keskeisesti osallistuvassa insulassa eli aivosaaressa, tunteiden säätelyyn ja kontrollointiin osallistuvassa otsalohkon etuosassa sekä cingulum-poimussa.

Myös psykopaattien aivojen toiminta on poikkeuksellista. Ohimolohkon etuosassa sijaitseva manteliumake on tärkeä sosiaalista tietoa käsittelevä ja tunteita ohjaava alue. Toiminnallisissa magneettikuvauksissa tämä alue reagoi esimerkiksi tunteiden kokemisen aikana. Psykopaattien manteliumaken sijaan pysyy hiljaisena silloin, kun muiden ihmisten aivot jo viestittävät ympäristön vaaroista.

Tässä suhteessa psykopaatit muistuttavat potilaita, joiden manteliumake on vaurioitunut. Tällaisilla potilailla ilmenee usein tunne-elämän ja erityisesti pelon tunteen vaimenemista. Mutta toisin kuin psykopaatit, nämä aivovauriopotilaat eivät kuitenkaan ole väkivaltaisia, ja heillä pelottomuus ilmenee korkeintaan taipumuksena hankkiutua tarpeettoman vaarallisiin tilanteisiin. Väkivaltainen psykopatia edellyttääkin sekä kylmätunteisuutta että piittaamattomuutta toisten tunteista.

Psykopaateilla on vähemmän aivojen harmaata ainetta kirkkailla väreillä merkityillä alueilla.

tehdä. Psykopaatin pinnallinen viehätävyyttä pitää hänen todellisen luontonsa salassa – ensi alkuun jopa kokeneilta kliinikoilta.

Koska psykopaatit ovat usein vastuuttomia, tunteettomia, manipuloivia sekä patologisia valehtelijoita, ei perinteisten kyselylomakkeiden käyttäminen psykopaattien seulonnassa tule kysymykseen – he kun voivat vastata lomakkeisiin mitä sattuu.

Yleisimmin psykopatian tunnistamiseen käytetään kanadalaisen psykologin **Robert Haren** kehittämää kartoitusta, joka tunnetaan nimellä Psychopathy Checklist Revised eli PCL-R. Se on monimutkainen ja kattava arviointityökalu, joka perustuu sekä jäseneltyyn haastatteluun että viranomais- ja rekisterilähteistä kerättyihin tietoihin muun muassa aikaisemmista rikkomuksista ja antisosiaalisesta käyttäytymisestä.

Arviota tekevä psykiatri tai psykologi puntaroi aineistosta yhteensä kahdenkymmenen psykopatiaan liittyvän ominaisuuden tai piirteen ilmenemistä, ja näiden summana saadaan arvio henkilön psykopaattisuudesta. Kartointus on hyvin vaativaa ja vie aikaa.

Varsinaisen psykopatian esiintyvyyden väestötasolla noin 1–2 prosenttia. Miehillä se on lähes kolme kertaa yleisempää kuin naisilla.

Suurin osa inhimillisistä piirteistä ei kuitenkaan ole joko-tai-ominaisuuksia, vaan niiden määrä vaihtelee ihmisestä toiseen – niin myös psykopaattiset piirteet. Jatkumon toisessa ääripäässä ovat sosiaalisesti taitavat, yhteistyökykyiset ja tunneherkät ihmiset ja toisessa ääriväkivaltaiset, tunteettomat ja manipuloivat psykopaattiset rikolliset.

Noin 30 prosentilla väestöstä on jonkin verran psykopaattisia piirteitä, mutta niiden voimakkuus on tyypillisesti lievää. Psykopaattisten piirteiden esiintyminen on kuitenkin yhteydessä esimerkiksi aggressiivisuuteen ja rasismiin, joten niiden vaikutus yhteiskuntaan on merkittävä.

Kadonneen nautinnon jäljillä

Psykopatian taustalla piilee omintakeinen tunnekoneisto. Tunteiden suhteen psykopaatti on kuin laulaja, joka tuntee

laulun sanat mutta ei melodiaa. Tunteiden ”kognitiivinen” kylmä puoli on tallella, mutta varsinaiset ”kuumat” tunteet puuttuvat.

Normaaliväestössä esimerkiksi pelottavien tai inhottavien kuvien katseleminen virittää keskushermoston täyteen toimintaan: pakenemaan tai taistelemaan. Psykopaateilta tällainen autonomisen hermoston puolustusreaktio puuttuu, vaikka he pystyvätkin *päättämään*, että kuvissa näkyvät asiat ovat epämiellyttäviä.

Psykopaattien tunteet ovat kenties jonkinlaisia alkeellisia tunteiden ”prototyyppisiä” samaan tapaan kuin esimerkiksi pienillä lapsilla. Koska sekä tunteiden toiminta että psykopaatin ymmärrys tunteista on pinnallista, hän saattaa vanhoja rakastavansa kumppaniaan palavasti samalla, kun kuristaa tätä ja julistaa, että sekin tapahtuu vain uhrin omaksi parhaaksi.

Psykopaatit kuitenkin eroavat väkivallasta nauttivista sadisteista siinä, että sadisti saa nautintoa toisten satuttamisesta. Psykopaatti puolestaan satuttaa toisia, koska häntä ei kiinnosta. Vajavainen ymmärrys tunne-elämästä voi johtaa jopa siihen, että psykopaatit ajattelevat väkivallan olevan täysin luonnollista.

Myös äärielämysten tavoittelu liittyy

Puuttuvat tunteet eivät estä tekemästä pahaa muille mutta estävät nauttimasta tavallisista asioista.

todennäköisesti tunne-elämän niukuuteen ja tunteiden kehittymättömyyteen. Kun mikään ei tunnu milään, vaaditaan äärimmäisiä ärsykeitä ja yllykkeitä.

Jotta psykopaatti tuntisi samantyyppistä jännitystä, johon tavalliselle ihmiselle riittää jääkiekko-ottelun seuraaminen, hän saattaa pahoinpidellä satunnaisen vastaantulijan. Psykopaatti voi myös hake adrenaliiniryöpönsä murtautumalla huvin vuoksi asuntoon – tai vaikkapa harrastamala estotonta irtoseksiä.

Liikenteessä ilman jarruja

Usein ajattelemme, että järki toimii tunteiden jarrupolkimena. Tunteiden kuohahtaessa vaikkapa riidellessä osaamme useimmiten hillitä itseämme, koska *tiedämme*, että toiseen käsiksi käyminen on vääрин.

Vaikka tunnekuohut aiheuttavat väkivaltaa, tunteet toimivat myös väkivallan jarruna. Emme halua satuttaa toista ihmistä, koska pelkkä ajatus lyöntimme voimasta tuskissaan vaikearivasta ihmisestä vääntää vatsaamme.

Eräissä kokeissa tutkijat pyysivät osallistujia tekemään leikisti väkivaltaa toisille ihmisille – esimerkiksi viiltämään kumiveitsellä ”uhrin” kurkkua, laukaisemaan starttipistoolin tämän

pään vieressä teloitustyyliin tai ruhjomaan vauvanuken päätä pöydänkulmaan.

Pelkkä tekojen näyttelemisen kiihdytti osallistujien autonomisen hermoston toi-

mintaa, ja osa koehenkilöistä kieltäytyi edes näyttelemästä murhaamista.

Psykopaateilta tällainen tunteisiin perustuva väkivaltajarru kuitenkin puuttuu. Psykopaatti sopii siis hyvin väkivaltarikolliseksi, koska laimea tunne-elämä suojelee hänen psyykettänsä veritekojen aiheuttamilta järkytyksiltä, ja toisaalta empatian puute tekee heistä immuuneja toisten ihmisten hädälle.

On kuitenkin ristiriitaista, että psykopaatit ovat impulsiivisia – impulsiivisuuteenhan liittyy usein voimakkaita tunnekuohuja. Kuka tahansa saattaa tunnekuohun vallassa sanoa kumppanilleen tai työkaverilleen ilkeästi, ja jääkiekkofani rynnätä keskellä yötä torille juhlimaan oman suosikkijoukkueensa voitettua mestaruuden.

Psykopaattien impulsiivisuus ja väkivaltaisuus eivät kuitenkaan ole tunteiden ”kiehahtamista” samaan tapaan kuin muilla ihmisillä. Psykopaattien kiukunpuuskiin ei liity aitoa kiukkua vaan kyseessä on eräänlainen ”tunteeton raivo” – ikään kuin aivojen väkivaltakoneisto käynnistyisi ilman, että siihen liittyvät tunteet viriäisivät.

Ongelmana ovat siis puuttuvat tunteet, jotka eivät estä psykopaattia tekemästä muille pahaa mutta estävät saamista samanlaista nautintoa arkipäivän pienistä asioista kuin muut ihmiset.

Empatiaverkostot tyhjäkäynnillä

Ovatko psykopaatit sitten kokonaan kykenemättömiä empatiaan? Tunteeton tappaminen ja toisten hyväksi käyt-

täminen ei varmasti onnistu tavalliselta empaattiselta ihmiseltä. Toisaalta psykopaatit ovat taitavia manipuloimaan ja käyttämään hyväksi toisia, ja lipevyys ja pinnallinen sosiaalinen charmi ovat psykopatian tunnusmerkkejä. Nämä kyvyt puolestaan edellyttävät sosiaalista pelisilmää.

Mitä psykopaattien aivoissa tapahtuu tilanteissa, joissa empatia yleensä herää?

Kun tavallisille koehenkilöille näytetään esimerkiksi videoita, joissa toisia ihmisiä satutetaan, viriävät kivun kokemiseen osallistuvat hermoverkot toimimaan – toisin sanoen empatia saa kivun peilautumaan havaintojensa aivoihin. Psykopaattien katsellessa tällaisia videoita aistitietoa käsittelevät alueet aktivoituvat kyllä normaalisti, mutta empatiaverkostot jäävät tyhjäkäynnille.

Onko mahdollista, että psykopaatit kykenevät empatiaan, mutta eivät tee siitä, jos siitä ei ole heille hyötyä? Hollannin neurotieteen instituutin **Christian Keysersin** tutkimusryhmä selvitti asiaa.

Psykopaatit ja verrokki pantiin katsomaan videoita, joissa ihmisiä satutettiin. Samalla heidän aivojaan kuvattiin. Kuten aiemmissakin kokeissa, psykopaattien aivot pysyivät säästöliekillä, kun he näkivät ihmisten kärsivän kipua ja hätää.

Sitten tutkijat toistivat kokeen siten, että osallistujia varta vasten kehoitettiin olemaan empaattisia videoilla näkyviä ihmisiä kohtaan. Nyt psykopaattien ja

verrokkien aivojen toiminta olikin lähes samanlaista. Näin ollen psykopaattien empatia-kyky on tallella, mutta he käyttävät sitä vain valikoiden.

Kyky ”oikosulkea” empatia on kaikille ihmisille välttämätön taito. Lääkäri ei pystyisi niksauttamaan sijoiltaan menneitä olkapäätä paikalleen, jos hän eläytyisi täydellisesti potilaan kipuun. Eikä äiti pystyisi lohduttamaan pyörällä kaatunutta lastaan, jos hän ei pystyisi hillitsemään lapsen tuskaan ja hätään eläytymistään.

Tavallisen ihmisen ja psykopaatin ero on kuitenkin se, että meidän muiden pitää kytkeä empatia tarvittaessa pois päältä, psykopaatin puolestaan pitää kytkeä se erikseen päälle.

Moraali asettuu aivoihin

Pelko ja kipu ovat tehokkaita opettajia. Harva lapsi koskee kahta kertaa pakkasella kielellään metallikaiteeseen. Tai varastaa uudestaan rahaa vanhempansa lompakosta jäätyään kerran siitä kiinni.

Tunteet muokkaavat tajua siitä, mikä on hyödyksi ja haitaksi ja mikä on kiellettyä ja sallittua.

Omien vanhempien ja muiden aikuisten keuhut ja moitteet saavat lapsen hiljalleen sisäistämään, mikä on oikein ja mikä vääрин, ja jossain vaiheessa omatunto syttyy aivoihin: jo pelkästään kielletyn teon ajattelemisen alkaa ahdistaa, mikä auttaa pysymään kaidal-

Tavallinen ihminen kytkee empatian tarvittaessa päältä, psykopaatti kytkee sen erikseen päälle.

la polulla. Ihmisillä on sisäsyntyinen kyky oikean ja väärän erottamiseen, mutta ympäristön pitää opettaa, mitä oikeana ja vääränä pidetään.

Psykopaattien aivoihin tällaisia kytkentöjä ei kuitenkaan synny normaalisti. Tämä on osoitettu laboratoriotutkimuksissa pelkoehdollistumiskokeella. Niissä koehenkilöille annetaan pieniä harmittomia sähköiskuja, joita edeltää aina jokin samanlainen merkki, kuten tietty kuva tietokoneen ruudulla.

Kun kuvaa ja sähköiskua toistetaan riittävän monta kertaa peräkkäin, alkavat autonomisen hermoston ja aivojen tunnealueiden toiminta kiihtyä pelkän kuvan näkemisestä – ihminen on oppinut pelkäämään sähköiskua jo ennakolta.

Psykopaateilla näin ei käy, vaan sekä autonominen hermosto että aivojen tunneradastot pysyvät tyhjäkäynnillä – psykopaatit eivät siis opi, että tietynlaiset kuvat edeltävät järjestelmällisesti sähköiskuja.

Kyvttömyys oppia ennakoimaan tulevaisuudessa tapahtuvaa – henkistä tai fyysistä – kipua voi olla tärkeä impulsiivisuudelle ja holtittomuudelle altista va tekijä. Jos psykopaatti ei opi virheidensä tai rikostensa seurauksia, on

hänen likipitäen mahdotonta elää tavallisten ihmisten rinnalla yhteiskunnassa, jonka kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt on pakko omaksua yhteispelin sujumiseksi.

Psykoopaatit ovatkin valmiita tinkimään moraalista periaatteistaan kevyin perustein. Tämä tekee heistä tietenkin epäluotettavia myös rikoskumppaneina. Jos psykoopaatin lojailius kerran on ostettavissa vaikkapa rahalla, niin silloin sen voi ostaa korkeammalla tarjouksella yhä uudestaan.

Myytti älykkäistä superrikollisista

Kun ajattelemme psykoopaatteja, mieleemme nousee usein Uhrilammaselokuvan Hannibal Lecterin kaltainen tunteeton mutta superälykäs välivaltarikollinen, joka pystyy lukemaan muiden ajatukset suoraan heidän kasvoiltaan ja veitsenterävän älykkyytensä turvin välttelemään hirmuteoistaan kiinni jäämistä.

Totuus on kuitenkin toisenlainen. Rikolliset vastaavat enemmän kroonisen epäonnistuneen yksinkertaisia Karhu-koplan konnia tai Lucky Luken jahtamia Daltonin veljeksiä.

Laajoista tutkimuksista tiedetään, että mitä älykkäämpiä ihmiset ovat, sitä vähemmän he tekevät ylipäättään minkäänlaisia rikoksia, oli sitten kyse väkivallasta tai talousrikoksista. Jo päiväkotiyössä mitattu älykkyys suojaa rikoksen polulle astumiselta aikuisena.

Myös psykoopaattien joukkoon mahtuu sekä enemmän että vähemmän älykkäitä yksilöitä, mutta psykoopaatit eivät tyypillisesti ole mitään neroja. Itse asiassa psykoopaattien älykkyys on

keskimäärin samalla tasolla muun väestön kanssa.

Älykkäät rikollispsykoopaatit poikkeavat kuitenkin muista rikollisista merkittävästi. Eräässä tutkimuksessa mitattiin älykkyysosamäärä joukolta väkivaltarikollisia. Psykoopaattien ja muiden rikollisten välillä ei ilmennyt eroa älykkyudessa.

Mitä korkeampi ”ta-

vallisen” rikollisen älykkyysosamäärä oli, sitä myöhemmällä iällä hän oli tehnyt ensimmäisen rikoksensa. Psykoopaateilla tämä yhteys oli kääntynyt pääläelleen: mitä älykkäämpi hän oli, sitä nuorempaan hän oli syyllistynyt ensimmäiseen rikokseensa.

Samoin kuin tavalliset älykkäät ihmiset onnistuvat keskimääräistä paremmin tavoittelemisessa asioissa, niin onnistuvat myös älykkäät psykoopaatit. Koska heidän tavoitteensa liittyvät usein toisten hyväksi käyttämiseen ja häikäilemättömään oman edun tavoitteluun, voi korkea älykkyys lisätä psykopatiaan liittyvää persoonallisuuden tuhoivoimaa.

Piirteillä yhteys vuosiansioihin

Voiko psykoopaatti menestyä liike-elämässä tai parisuhdemarkkinoilla? Ainakin viihdeteollisuus lataa usein silmillemme kuvan psykoopaattisista tai vähintäänkin tunteettomista ja opportunistisista johtajista.

Pienestä määrästä psykoopaattisia piirteitä voi olla hyötyä työelämässä, ainakin ihmiselle itselleen. Monissa työtehtävissä esimerkiksi laimea tunne-elämä tai ripaus suuruudenhulluutta on eduksi. Psykoopaatti saattaa myös pysyä toimintakykyisenä tilanteissa, joissa moni muu lamaantuisi.

Monet psykoopaattiset piirteet, kuten vastuuttomuus, impulsiivisuus ja patologinen valehteleminen ovat erittäin haitallisia työyhteisön kannalta. Pääsääntöisesti psykoopaatit näiden ”avujen” kantamana silti helposti johtotehtäviin levittämään kauhua alaisiinsa ja tuhoa työyhteisöön?

Laajat tutkimuskatsaukset osoittavat, että tällainen uhkakuva ei ole kovin todennäköinen. Psykoopaattiset piirteet ovat vain heikosti yhteydessä johtoasemaan, ja yhteys havaitaan vain miehillä mutta ei naisilla. Ja kuten arvata saattaa, psykoopaattisten piirteiden määrä johtajilla on negatiivisesti yhteydessä siihen, kuinka hyviä johtajat ovat. Psykoopaateille tunnusomainen impulsiivisuus ja toiminnanohjauksyvyn puute toimiikin todennäköisesti tehokkaana seulana johtotehtäviin.

Toisaalta joissakin tutkimuksissa on huomattu, että johtajien psykoopaattis-

ten piirteiden määrä on yhteydessä heidän vuosiansioihinsa ja toimenkuvaansa. Mitä enemmän psykoopaattisia piirteitä on, sitä suurempi palkka ja korkeampi asema.

Painajasmainen kumppani

Miten sitten on mahdollista, että psykopatian kaltainen äärimmäisen epäluotettava, väkivaltainen ja yhteistyökyvytön persoonallisuus on säilynyt luonnonvalinnassa?

Psykoopaattihan on joka suhteessa painajasmainen kumppaniehdokas, koska psykoopaattiset piirteet sotivat kaikkea sitä vastaan, mitä parisuhde edellyttää. Psykoopaatilla on kuitenkin usein pinnallista viehätysvoimaa, joka riittää yhden yön suhteeseen houkuttelemiseen, tällöinhän persoonallisuuden kielteiset puolet eivät vielä tule ilmi.

Vankilaan tuomituilla rikollisilla sosiaaliin taitoihin liittyvät psykoopaattiset piirteet kuten lipevyys, pinnallisuus, suuruudenhulluus, patologinen valehtelu ja manipulointi ovat yhteydessä suurempaan lasten määrään.

Myös tavallisilla ihmisillä psykoopaattiset piirteet ovat yhteydessä myönteiseen suhtautumiseen irtoseksiin. Jopa lähisukulaisillamme simpansseilla, joilla esiintyy myös psykoopaattisia piirteitä, on saatu samanlaisia tuloksia.

Psykoopaateilla on voimakas seksivietti, joka todennäköisesti liittyy sekä elämishakuisuuteen että toiminnanohjauksen puutteellisuuteen. Omien halujen säätely ei onnistu samalla tavalla kuin normaalisti. Estottomuus auttaa psykoopaattien geenien leviämistä.

Koska psykopatia on voimakkaasti miehen ominaisuus, on mahdollista, että se on alun alkaen yleistynyt väestötasolla juuri siksi, että se auttaa ”murtautumaan” naisten parivalintasuodattimien lävitse.

Mikä avuksi?

Aikuisista ei yhtäkkiä tule psykoopaatteja esimerkiksi elämänmuutoksen tai traumaattisen kokemuksen seurauksena. Myöskään aivovauriot eivät käytännössä johda psykopatian puhkeamiseen.

Sen sijaan psykopatia on voimakkaasti perinnöllistä samaan tapaan kuin muutkin persoonallisuuden piirteet, kuten machiavellismi ja narsismi.

Lähes kaikilla aikuisina psykoopaateiksi todetuilla ihmisillä onkin jo lapsena tai nuorena ollut viitteitä psykopatiasta, kuten julmuutta muita ihmisiä tai eläimiä kohtaan. Lapsuusiän vaikeaa häiriökäyttäytymistä ei kuitenkaan kutsuta psykopatiaksi sen leimaavuuden vuoksi, eikä kaikista käyttöhäiriöistä lapsista tule aikuisiällä psykoopaatteja.

Koska lapset eivät koskaan ole vanhempiensa geneettisiä kaksoiskappaleita, voi mitä kilteimmillekin vanhemmille syntyä lapsi, joka paljastuu aikuisena psykoopaatiksi.

Kasvatuksella lapsesta ei voi tehdä psykoopaattia, vaikka vanhemmat voivatkin aiheuttaa lapselleen kaikenlaista harmia tunne-elämän ongelmista päihteiden käyttöön.

Montaa ominaisuutta voi kasvatuksella myös parantaa. Vaikka lapsi käyttäytyisi huonosti tai holtittomasti, voidaan ongelmat useimmiten ratkaista ohjauksella, selkeiden rajojen asettamisella ja luopumalla haitallisen käyttäytymisen palkitsemisesta. Psykopatia sen sijaan on kehityksellinen häiriö, luonteeltaan geneettistä ja siihen liittyy niin poikkeavaa käyttäytymistä, että siihen on lähes mahdoton puuttua.

Psykoopaateilta puuttuu myös tärkein mitä tahansa kuntoutusta edistävä tekijä, eli sairauden tunto ja tahto parantua.

Psykopatiaa laajasti tutkinut Robert Hare kuvaakin psykopatiaan tepsivän hoidon löytämistä Graalin maljan etsimiseksi. Tehokkaita hoitoja ei toistaiseksi ole, mutta tutkimus on vielä kesken: sellainen voi vielä löytyä. ●

Lauri Nummenmaa

on aivokuvantamisen professori Turun yliopistossa.

Lapsesta ei voi kasvatuksella tehdä psykoopaattia, vaan psykopatia on kehityshäiriö.

Mitä enemmän psykoopaattisia piirteitä, sitä suurempi palkka ja parempi asema.